RASQUERA

Nom oficial: Rasquera, suposadament derivat del mot *carrasca* (alzina), més el sufix *-era*, que li aporta un sentit col·lectiu o d'abundància. També se li assigna una procedència del mot àrab *ar ràsik*, "el lloc fortificat", més el morfema derivatiu que denota col·lectivitat, o del mossàrab *risquera*, "lloc de riscos, precipicis i cingleres".

Gentilici: rasquerà/rasquerana.

Varietat lingüística: català occidental.

Blasonament: escut caironat de gules (color vermell), una carrasca d'or acompanyada de dos creus de Malta, una a cada costat del tronc. Porta per timbre una corona mural de poble. Aprovat el 23 de març de 1990 (fig. 1).

Rasquera fou donada als templers (pertanyia a la comanda de Miravet), i des de 1317 va passar als hospitalers; aquesta dependència està simbolitzada per la creu de Malta a banda i banda de la carrasca.

Comarca: Ribera d'Ebre.

Àmbit territorial: Terres de l'Ebre.

Bisbat: Tortosa.

Partit judicial: Tortosa.

Extensió: 51,3 km^2 aproximadament.

Densitat de població: 17,5 hab/km^2.

Altitud: 174 m snm; tercer poble més alt de la Ribera d'Ebre, després de la Palma d'Ebre (335 m) i de Tivissa (309 m).

Nuclis de població limítrofs: municipi situat al SE de la comarca. Limita al nord-oest amb Miravet, municipi que li barra el pas a l'Ebre, de manera que es converteix en el segon poble de la Ribera que no té accés al riu (com la

Fig. 1. Escut de Rasquera

Palma d'Ebre), tot i la seua proximitat, ja que el nucli urbà dista tan sols 1,5 km de l'Ebre. Al nord-est limita amb Ginestar al llarg de la riera del Comte, que fa de divisòria entre els dos termes municipals; un quilòmetre més al nord la riera segueix per Miravet i desemboca al bell mig de la reserva de fauna salvatge del tamarigar de Miravet. Per l'oest, Rasquera limita amb Tivissa també al llarg del la riera del Comte, aigües amunt de l'entroncament amb el barranc d'Escales i fins a l'encreuament amb el barranc de la Cova de les Granades. Al sud i oest es troba la comarca del Baix Ebre, amb els termes del Perelló al sud de la plana del Burgar rasquerana, de Tivenys al sud del cim de Cardó i de Benifallet a l'oest de la mateixa serra de Cardó.

Punts més alts: al terme municipal de Rasquera s'hi distingeixen clarament dos zones: una a l'est, de poc desnivell, que arriba fins al límit de la riera del Comte (la plana del Burgar), i una a l'oest, molt abrupta i de forts desnivells, que arriba fins a la carena de la serra de Cardó. És lògicament en aquesta àrea on es troben les altituds més pronunciades del terme de Rasquera: la Creu de Santos (942 m), que és el cim culminant del terme i també de la comarca de la Ribera d'Ebre; a aquest cim s'hi accedeix per un senderó que surt de l'antic balneari de Cardó (actualment propietat del grup Pascual, que embotella l'aigua mineral de la serra) i ascendeix pel terme municipal de Benifallet. Altres cims d'aquesta serra, cap al nord de la Creu són els passos del Portell de Cardó (800 m) i del Portell de Cosp (640 m), la Roca Foradada (780 m), les Llacunes (639 m), la Moleta Rodona (450 m), el cim del Coll de Pins (499,7 m), les Moles de Penalba (425 m) i el cim del Coll del Càntir (425 m), tots situats més o menys a la carena de la serra de Cardó (fig. 2). Més al sud de la Creu, cap a la serra del Boix, s'hi troba la Mola de Viamà (736 m), que fa límit amb el Perelló. També limita amb aquest municipi i tanca la plana del Burgar pel sud el Pic de les Granades (217 m). Altres cims de l'interior del terme rasquerà, propers als Burgans i formats pels contraforts de la serra de Cardó són Punta de l'Àliga, Roca Blanca i Mont-redó, entre altres.

Barrancs: tots els barrancs del terme conflueixen a la riera del Comte que, com hem comentat, desemboca a l'Ebre al bell mig del tamarigar de Miravet.

Fig. 2. Panoràmica de la zona de les Moles i la serra de Cardó al fons (Arnau Farnós)

El naixement de la riera del Comte se situa al sud, a la comarca del Baix Ebre, al peu de la Lloma de l'Espardenya, on rep el nom de barranc de la Riera i l'aportació del barranc de Santa Eulàlia. A 160 m snm penetra al terme de Rasquera, moment en què rep per l'esquerra el barranc del Clot del Pastor i per la dreta el barranc de la Cova de les Granades. La Riera descendeix cap al nord en direcció a l'Ebre i fa de divisòria administrativa amb Tivissa, i rep barrancs per l'esquerra procedents de la serra de Cardó (barranc dels Burgans, barrancs de la Caparrella i de Roca Blanca, barranc de Mont-redó i barrancs de les Fontanasses, de les Planelles i de la Pedraleta) i per la dreta procedents de les muntanyes dels Burgans, contraforts de les serres de Tivissa i que pertanyen a aquest municipi (barranc de la Granada, barranc del Racó, barranc de la Coveta, barranc dels Burgans i barranc d'Escales). A partir d'aquest punt discorre entre Rasquera i Ginestar amb el nom de riera del Comte i rep, per l'esquerra, l'aportació del barranc de les Sorts, procedent dels voltants del nucli de població de Rasquera.

Fonts i coves: quasi totes les fonts es troben al vessant rasquerà de la serra de Cardó. Destacaríem la font del Teix a uns 660 m snm, situada a l'est del Portell de Cosp, sota el Coll Pelat. També es troba relativament a prop, una mica més al nord, la font de Cosp (font de Múrria o bassot de Múrria), a 450 m snm; és un seguit d'onze brolladors i dos pous i formen el barranc de les Fontanasses. Prop d'aquestes es troba la font de la Portella. Més al sud, prop del Portell de Cardó i situada al naixement del barranc de la Fou, es troba una altra font, el Povet de Xàquera, a 760 m snm, al peu del cim de la Creu de Santos. Cap al sud del terme es troba la font de la Caparrella, prop de la cova del Paisà, i al peu de la mola de Viamà brolla la font de Viamà, a 700 m snm. Altres fonts són la de Tes, dels Ons, de Gerro, el bassot de Rufí, la deu de Maneto, la mina del Cosp de Ros... Fora de la serra de Cardó i prop de la població es troba la font de les Adous i a la riera del Comte la font dels Aiguadins, en la partició dels termes de Rasquera i Ginestar.

Al terme de Rasquera també podem trobar diverses coves com la del Paisà, la dels Coloms, la de la Portella, la Roja..., algunes amb vestigis de la seua ocupació humana prehistòrica. La cova Llòbrega es troba a menys de 300 m de la font del Teix i és una escletxa en la roca de 34 m de fondària, on s'hi poden aixoplugar més de 200 caps de bestiar.

Localització geogràfica: tot el terme queda inclòs dins les quadrícules BF93 (al sud-oest, ocupat per la serra de Cardó), BF94 (al nord-oest, ocupat pel nucli urbà, el tram final de la riera de Comte i les proximitats a l'Ebre), CF03 (al sud-est, ocupat per la plana del Burgar, el tram alt del barranc de la Riera i els límits amb el Perelló i Tivissa) i CF04 (al nord-est, ocupat per una petita àrea del terme del tram mitjà de la riera del Comte), totes del fus i la zona 31T de la projecció internacional UTM.

Població (2005): 898 habitants.

Moviment demogràfic: l'any 1358 Rasquera tenia 128 habitants; el 1380 experimentà un descens de 48 habitants i es quedà amb 80. El 1553 el descens

fou de 20 habitants, fet que suposà una pèrdua de població de més d'un 50% en 195 anys. Després, en 165 anys, Rasquera experimentà un creixement espectacular de població i passà a 750 habitants; aquesta tendència alcista es veié frenada el 1830, amb 520 habitants, i novament tingué un lleuger increment el 1842, amb 560 habitants. Aquest increment de la població no s'aturà fins el 1936, en què Rasquera arribà al punt més alt de població, 1.520 habitants. A partir de l'any 1940 el descens és lent però continuat i s'arriba a un nou mínim de 750 habitants el 2002. Als darrers tres anys, però, ha experimentat un lleuger increment, atès que ha arribat als 898 habitants el 2005 (fig. 3).

Novament veiem repetit el mateix patró que a la resta de pobles de la Ribera d'Ebre, la manca d'inversió en infraestructures econòmiques i socials ha obligat la població riberenca a emigrar cap als diversos nuclis industrials de Catalunya que han monopolitzat les inversions econòmiques. Aquest desequilibri social i econòmic ha fet que els pobles riberencs, i entre aquests Rasquera, hagin experimentat un fort envelliment de la població i una pèrdua de dinamisme i vitalitat, com ho mostra el fet que el màxim nombre d'habitants tingui entre 70 i 79 anys (fig. 4) i que el grup de població jubilada suposi un 32% a Rasquera, mentre que al conjunt de Catalunya només un 17% (fig. 5 i 6).

Cens electoral (2004): 539 electors.

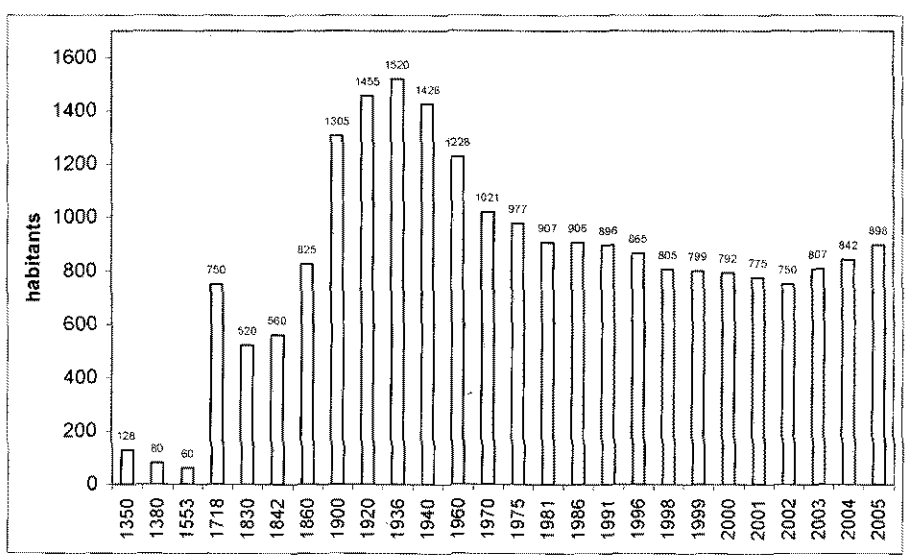

Fig. 3. Moviment demogràfic de Rasquera

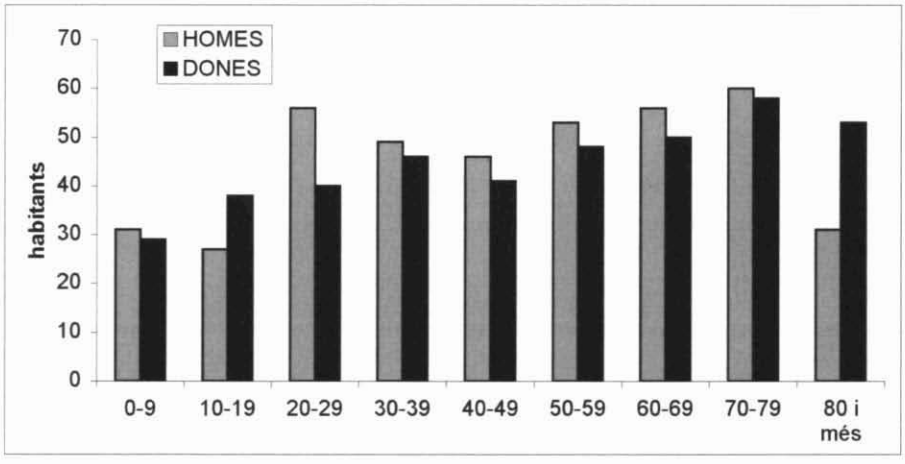

Fig. 4. Distribució de la població de Rasquera per sexe i edat el 2001

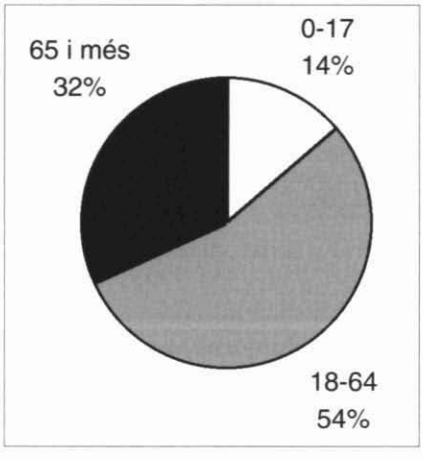

Fig. 5. Distribució de la població de Rasquera per grups d'edat el 2001

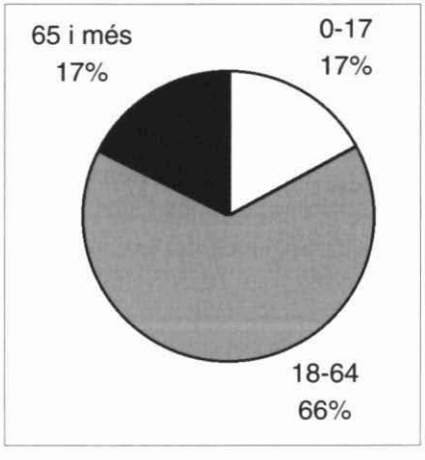

Fig. 6. Distribució de la població de Catalunya per grups d'edat el 2001

Dades econòmiques: actualment la base econòmica del municipi ja no és l'agricultura, que el 2001 ocupava un 23,9% de la població activa, mentre que el 1986 s'hi dedicava el 45% i el 1996 el 31,2%. L'augment de les activitats industrials i de serveis ha fet que el cens de població ocupada per sectors s'hagi vist fortament modificat. En activitats industrials hi treballa el 22,8% de la població activa; en la construcció, el 14,5%, i en el sector serveis, el 38,8% —de manera que aquest és el percentatge més elevat.

PERCENTATGE DE POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS D'ACTIVITAT (2001)

Activitat	*Rasquera*	*Ribera d'Ebre*	*Catalunya*
Agricultura	23,9%	12,8%	2,5%
Indústria/energia	22,8%	24,9%	25,2%
Construcció	14,5%	13,2%	10,3%
Serveis	38,8%	49,1%	62,0%
Total ocupació	276	8.198	2.815.126

Tot i la disminució del percentatge de població que es dedica a l'agricultura, aquesta continua tenint un pes important, especialment si es compara amb el valor al conjunt de la comarca (la meitat) o a Catalunya (una dècima part). Encara que el terme té una orografia muntanyosa, el 42% de la superfície és cultivable. Els terrenys són majoritàriament de secà i els conreus principals són l'olivera, l'ametller, la vinya i els cereals. Els regadius estan dedicats fonamentalment a l'autoconsum. La Cooperativa Agrícola s'encarrega de l'elaboració de l'oli i del vi, així com de la seua comercialització. L'oli de Rasquera està inclòs en la denominació d'origen del tipus Baix Ebre-Montsià.

La ramaderia és un complement de l'agricultura; la majoria és bestiar oví i cabrú. Antigament havia tingut molta més importància, com ho mostra el fet que per la plana del Burgar passava una carrerada de bestiar que provenia de l'Aragó. Durant els anys vuitanta les diverses entitats del municipi van impulsar la represa de la fira del bestiar que es feia al començament del mes de maig; l'apartat ramader es complementa amb l'exposició de productes artesanals. Segons Rafel Mariné, assessor de la FTP a Alinyà, al terme municipal de Rasquera es conserven actualment dos ramats d'uns 500 o 700 exemplars de cabra de Rasquera, que és una de les races de bestiar autòcton dels Països Catalans; ara per ara es calcula que el cens a tot Catalunya no supera els 2.000 exemplars. La cabra blanca i la clapada de Rasquera són dos tipus d'aquesta raça de cabra, adaptada al bosc mediterrani, sec i pedregós, que sobreviu en llocs de molt baixa producció de farratge i que s'utilitza per a la producció de cabrits (fig. 7).

EXPLOTACIONS RAMADERES A RASQUERA (1999)

Tipus de bestiar	*Nombre de caps*	*Nombre d'explotacions*
Bovins	7	1
Ovins	1.945	13
Cabrum	3.240	23
Porcins	2.253	2
Aviram	1.087	30
Conilles mares	93	13
Equins	18	13

Fig. 7. Ramat de cabres blanques i clapades de Rasquera (Arnau Farnós)

Una part important de la població treballa a la indústria, i es desplaça als pobles del voltant, sobretot a l'envasadora d'aigua de Cardó (dins el terme de Benifallet).

PERCENTATGE D'ESTABLIMENTS D'EMPRESES INDUSTRIALS (2002)

	Transformació metalls	*Productes alimentaris*	*Edició i mobles*
Rasquera	10,0%	50,0%	40,0%
Ribera d'Ebre	18,4%	34,6%	18,4%
Catalunya	34,8%	8,0%	23,6%

El treball artesanal de la palma o margalló (*Chamaerops humilis*) es manté viu al poble de Rasquera gràcies a moltes dones que continuen fent cabassos, callitores, cistells, senatxos, bufadors... tant per a ús pràctic com decoratiu. També treballen la fusta del boix.

Tenen molta fama arreu de la comarca i fora d'aquesta els pastissets, les capsetes, la coca molla, els pans de pessic, els panadons, les coquetes fines i els cócs, entre altres.

Festes i tradicions: les festes majors de la població són els dies 4, 5 i 6 d'agost, en honor a Sant Domènec de Guzman, patró del municipi. Altres festes populars destacades són la Fira ramadera i artesanal el primer diumenge de maig (amb la reunió dels diversos ramats de cabres), el Carnaval i Sant Joan; per Setmana Santa la Pasqua de Resurrecció i la processó de l'"Encuentro". El Diumenge de Rams es va en romiatge a l'ermita de Sant Domènec; també s'hi va per la segona Pasqua i a les festes majors. És remarcable el concurs local de birles, referent en l'àmbit català en la recuperació d'aquest joc tradicional.

Llocs d'especial interès:

– Destaca l'església parroquial de Sant Joan Baptista, construïda entre 1763 i 1772, d'estil barroc, poc definit.

– Santuari de Sant Domènec, construcció d'època barroca, amb absis quadrat i cúpula (fig. 8).

– El nucli antic del poble amb curiosos porxos com són el del carrer del Pou i els del carrer Major, entre altres (vegeu fig. 9).

– Font de les Adous, situada al sud del nucli de Rasquera, a 1 km escàs. Fins l'any 1982, en què es va inaugurar la xarxa d'aigua corrent, subministrava l'aigua a la població. El fet que l'aigua passés per una capa de guix la convertia en molla o blana i no servia per beure ni cuinar. La profunditat d'explotació de la darrera mina era de 50 m.

– La font del Teix, prop del portell de Cosp, sota el cingle del Coll Pelat. La font brolla a les arrels d'un gran teix d'uns 3,80 m de perímetre que li dóna nom. En aquest indret es troba el refugi de muntanya del Teix i un dels majors boscos de teix del país, on es conserven uns 220 teixos d'entre 90 i 400 cm de perímetre i s'hi troben diverses balmes, coves i avencs.

– A l'avenc de la Guineu, pròxim a la cova dels Coloms, s'hi ha trobat terrissa i objectes d'os.

Fig. 8. Ermita de Sant Domènec (Verònica Casadó, 2006)

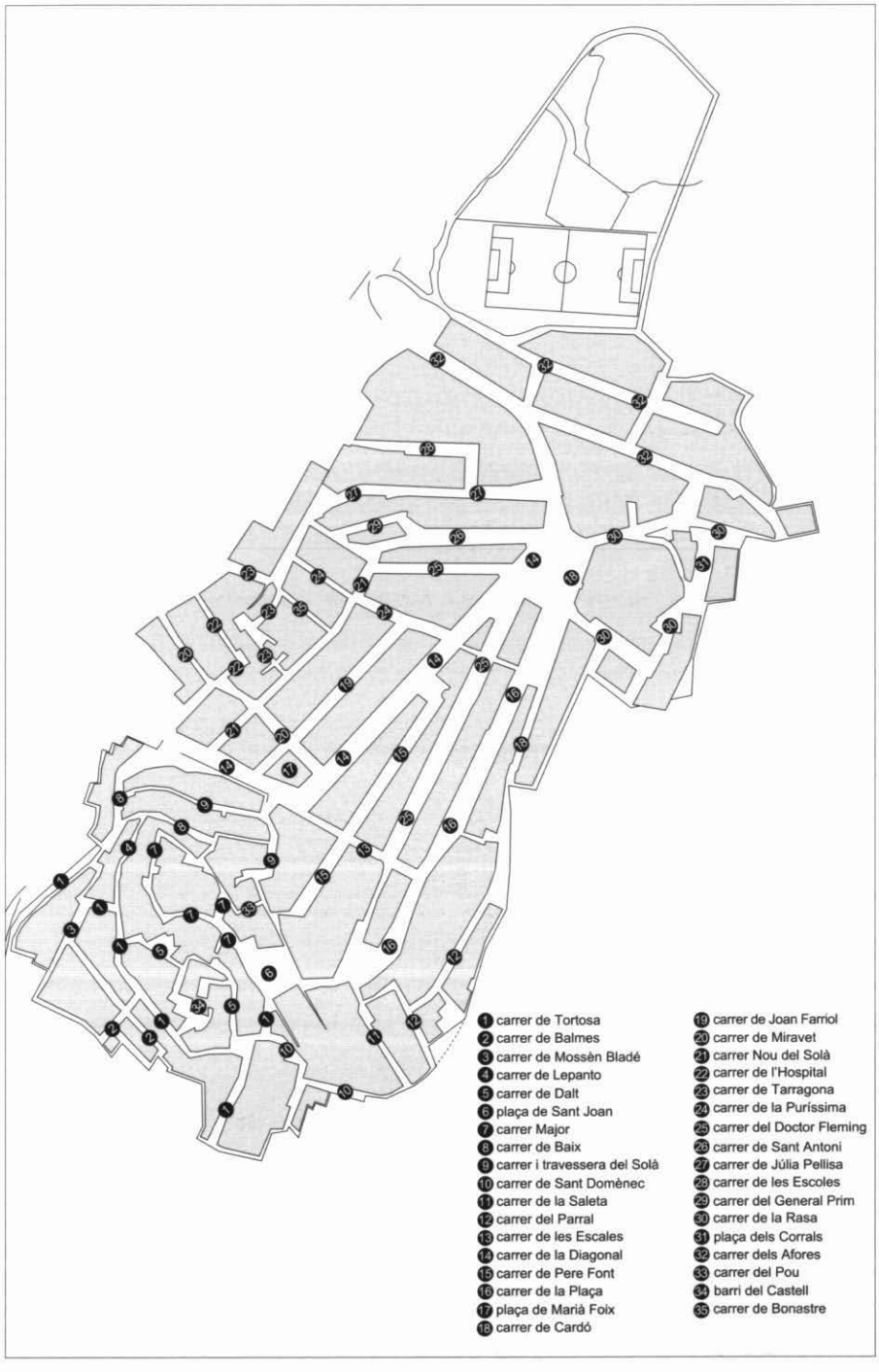

Fig. 9. Plànol general de Rasquera

–A la Moleta Redona, turó de forma arredonida i envoltat pel barranc de les Pedraletes, hi ha restes d'un poblat anterior a l'edat dels metalls, amb cambres rectangulars, construïdes amb pedres escairades i ajuntades en sec, alineades a banda i banda d'un carrer central.

Publicacions locals: abans es publicava la revista *Dous*, des de 1981.

Cognoms més comuns a Rasquera: Benaiges, Bladé, Borràs, Escoda, Farnós, Pellisa, Piñol, Sabaté i Vandellòs, entre altres.

BIBLIOGRAFIA

Biarnés, C. i Cid, J.S. (1984): *Guia de la Ribera d'Ebre*. Ed. Llibreria de la Rambla, Tarragona.

Bofarull, M. (2002): *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes*. Cossetània Edicions, Valls.

Castellvell, V. (2005): "Toponímia dels límits de la batllia de Miravet (Rasquera, Miravet, el Pinell i Prat de Comte) amb l'antic terme general de Tortosa en el segle XIII". *Miscel·lània del CERE* 17: 35-44.

Cid, M.M. i Cid, J.S. (1994): *La Ribera d'Ebre*. Col·l. Les Comarques de Catalunya, 31. Dissenys Culturals, Barcelona.

Farnós, J. i Farnós, J. (1991): *Rasquera - Portell de Cosp - Balneari de Cardó - Rasquera (Camí dels Frares) PR C-80-1*. Grup Cultural Rasquerà, Rasquera.

Gran geografia comarcal de Catalunya (1985): vol. 7, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

Juvé, J. (2005): "Joc de birles". *Miscel·lània del CERE* 17: 103-108.

Mapa de la serralada de Cardó (1993): Grup Cultural Rasquerà, Rasquera.

Vinaixa, J.R. (2005): "Rasquera, l'any 1817". *Miscel·lània del CERE* 17: 49-82.

Altres fonts

Ajuntament de Rasquera: www.rasquera.altanet.org

Grup Cultural Rasquerà

Institut Cartogràfic de Catalunya

Institut d'Estadística de Catalunya: www.idescat.net

Les fonts de Rasquera: www.ctv.es/USERS/manelb

Sistema d'Informació d'Administració Local: www.municat.net

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ

VICENT CASADÓ BURILLO

Membres de la Junta del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre